

УДК 7.072.2 : 378.6ЛНАМ] Я. Запаско (477.83-25)

DOI: <https://doi.org/10.37131/2524-0943-2023-51-4>

Галина **Кусько**
 декан факультету ДПМ,
 кандидат мистецтвознавства, доцент,
 Львівська національна академія мистецтв
<https://orcid.org/0009-0006-4633-2168>

Яким Запаско – видатний вчений і освітянин (до 100-річчя з дня народження)

Анотація. У часі наступу на українські цінності – територію, мову, історію надзвичайно важливим є підтримання пам'яті про видатних діячів української культури, до яких належить Я. П. Запаско. Доробок вченого у справі дослідження давньої української книги, декоративно-прикладного мистецтва України, його організаційний внесок у розбудову української науки і освіти є монументальним. Сучасники прирівнювали його до подвигу. У серпні 2023 р. виповнилось сто років з дня народження Якіма Прохоровича.

Метою публікації було згадати про життя та діяльність вченого, його науковий доробок, що налічує понад 500 праць, роботу в галузі мистецької педагогіки, організації культурного процесу в Україні. У пропонованій статті окреслюється життєвий і творчий шлях Я. П. Запаска, характерні риси його особистості, внесок в українську й світову науку та освіту, аналізуються окремі аспекти найвидатніших наукових праць вченого, що пов'язані із зусиллями у відстоюванні національної ідентичності. Джерелом дослідження став творчий доробок Я. П. Запаска, статті про нього, спомини сучасників, авторки цієї публікації та доброї пам'яті дружини вченого Марії Андронівни Запаско, чії жертвні зусилля були спрямовані на підтримання і забезпечення наукової творчості та педагогічної роботи чоловіка.

З відстані часу, на підставі друкованих джерел, рукописів, споминів, можна вкотре зробити висновок про подиву гідний науковий внесок вченого, значні плідні організаційні зусилля освітянина, бездоганний моральний образ, несхитний життєвий імператив, що полягав у служінні українській культурі, що може бути безперечним прикладом для сучасної української молоді.

Ключові слова: життя і творчість Якіма Запаска, спогади Марії Запаско, давня українська книга, українська наука, мистецька педагогіка, українське декоративно-прикладне мистецтво, національна ідентичність, ЛНАМ.

Постановка проблеми. 28 серпня 2023 виповнилось 100 років з дня народження видатного вченого, організатора мистецької освіти та науки Якіма Прохоровича Запаска. Для багатьох з нас Яким Прохорович був не лише видатним мистецтвознавцем та освітянином, але й колегою, вчителем, наставником, другом. З відстані часу постає професора Я. Запаска набуває щоразу більшої ваги й актуальності, особливо в контексті екзистенційних викликів, що стоять перед Україною.

Ще за життя вченого були опубліковані праці, що висвітлювали його біографію, науково-педагогічну діяльність. Це, зокрема, книга І. В. Голода «Академік Яким Запаско» (1998) (до 75-річчя з дня народження) [3], яка містить численні світлинки з життя вченого, його біографію, історіографію, перелік наукових та науково-методичних праць та неопублікованих матеріалів, список науковців, якими керував Я. П. Запаско та щодо дисертацій яких виступав опонентом.

У вересні 2003 року у Львівській академії мистецтв відбулись урочистості з нагоди 80-річчя Якіма Прохоровича з презентацією наукових праць ювіляра та фотоматеріалів, пов'язаних з його життям та творчістю, була організована наукова конференція. За матеріалами конференції вийшов збірник, що містить публікації, що висвітлюють постать видатного вченого, як-от стаття В. Щербака «Наукова праця, що дорівнює подвигу» [16], В. Стасенка «Українські стародруки у працях академіка Я. П. Запаска» [15], О. Голубця «Яким Запаско – ректор і вчений» [4], І. Голода «Життєвий і творчий шлях вченого» [2] та ін. Збірник містить статтю самого Я. П. Запаска з промовистою назвою «Мій неспокій і моє зачарування українська рукописна книга» [9], що передає емоційність дослідника, його залюбленість у справу свого життя. Вагомі розвідки про життя і творчість Я. П. Запаска науковців В. Стасенка [14], А. Дем'янчука [6], Н. Бенях [1]. Серед них особливо цінними є рукописні спогади про Якіма Запаска його дружини Марії Андронівни, в яких вона з великою любов'ю описала життя чоловіка від моменту закінчення Христинівської середньої школи та мобілізації на фронт до останніх років життя

[23]. Про життя та творчість Я.П. Запаска опубліковані також стаття у Вікіпедії [18], на сайті Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України [19], докладну статтю з розлогою бібліографією, списком творів і джерел подає Українська бібліотечна енциклопедія [20]. Представляють інтерес інші публікації про праці науковця, як-от анотація до монографії Я. П. Запаска «Українська рукописна книга. Пам'ятники книжкового мистецтва» [22] тощо. У статті використано особисті спогади автора та спогади сучасників.

Проте найголовніше, що дає розуміння монументальності наукового доробку Я. Запаска, окреслює його світоглядну позицію, – це понад п'ять сотень праць, серед яких десятки монографій і перлина творчості, підсумок багаторічних досліджень вченого – «Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга» [7].

Життєвий шлях Яким Запаска був тернистим, народився 28 серпня 1923 р. у селі Розсішки на Київщині (тепер Черкащина), помер 1 листопада 2007 р. у Львові. Похований на Личаківському цвинтарі. У дитинстві та юності його потенційні життєві траєкторії були надто різноманітними й зводились до простого – жити. Квітучі українські землі працьовитих і гордих людей (зі Запаскового села Розсішки походив герой Коліївщини Іван Гонта) були вкинуті в пекло голодомору. Рятуючись від смерті на чужині, малий Яким зазнав дитячого булінгу за національною ознакою у московській школі, що, однак, не завадило йому закінчити навчання з відмінним атестатом. Потім була війна, фронт, поранення в голову, після якого чудом вижив і котре пізніше давалося взнаки. До навчання у Львівському поліграфічному інституті прийшов сформованою людиною із сильною волею та великим завзяттям до праці. У своїх спогадах про чоловіка Марія Андронівна Запаско згадує, що коли молодий Яким приїхав після госпіталю до Львова, вступна кампанія до вишів уже завершилась. Хлопцеві вдалося вмовити декана, щоб той дозволив відвідувати заняття без зарахування. Щоб якось прожити, влаштувався до театру ім. М. Заньковецької білетером. «Глядачі, особливо безбілетні, дивлячись на його військовий одяг, на черевики, з яких уже через діри проглядали пальці ніг, пробували давати йому гроші до кишені, але Яким Прохорович виймав їх і віддавав назад. (Треба сказати, що Яким Прохорович ніколи не любив грошей, навіть коли вже жив на зарплату. Він отримував їх, приносив додому, клав на стіл і не перераховував, навіть

кишенькових не носив)» [24, с. 2]. Перший семестр Яким закінчив лише з відмінними оцінками, після чого його офіційно зарахували й призначили підвищену стипендію. Пізніше всі сесії здавав на «відмінно» й згодом став першим стипендіатом премії ім. Івана Федорова. Найкращі спогади у Я. Запаска залишились про професора Олену Кульчицьку, її майстерність, педагогічний такт і методику викладання, тепло згадував він інших педагогів, одногруппників [24, с.2].

Після короткого періоду (1950–1952) роботи на посаді художнього редактора у Львівському книжково-журнальному видавництві починає працювати і стає науковим співробітником Державного музею етнографії і художнього промислу АН УРСР у Львові (1952–1958 рр.), очолює відділ. Саме тоді у середовищі людей, відданих музейництву й справі дослідження народної культури, знайшов своє покликання. Марія Запаско пише: «У формуванні особистості Я. Запаска як дослідника українського народного мистецтва значний слід залишили К. Матейко, Л. Долинський, Р. Фіголь, І. Сенів, В. Рожанківський та ін.». Особливо великою була його повага до Савини Сидорович [24, с. 3].

Народне декоративне мистецтво упродовж життя було предметом інтересу вченого, джерелом знань про національну культуру, естетичне підґрунтя графічного оздоблення давньої української книги. Вже на початку наукової кар'єри виходять друком статті, а згодом гарно ілюстроване монографічне дослідження «Українське народне килимарство» [8; 10; 11]. У розмові з авторкою цієї публікації Яким Прохорович згадував як щиро приймали його працівники українських музеїв, коли збирав матеріал про килими, радо надавали доступ до фондів і трохи дивувались, що це когось цікавить.

Проте основною сферою наукових зацікавлень Я. П. Запаско обрав українську книгу, яку розглядав як квінтесенцію народного духу. Кандидатська («Орнаментальне оформлення української рукописної книги», 1958 р.) та докторська («Мистецтво книги на Україні XVI–XVIII ст.», 1973 р.) дисертації були присвячені саме цій проблематиці. Пізніше у вступному слові до «Української рукописної книги» напише: «Має глибокий зміст думка про те, що давні витвори мистецтва, писемності є не просто об'єктами наукових досліджень або милування, в них зберігається генетичний код народу, вони продовжують брати участь у його житті і впливають на нього» [7, с. 9].

У 1950-х роках багато пам'яток українського ру-

кописного мистецтва потребувало описів, атрибуції, взяття на облік. Яким Запаско вивчає українські книгосховища вже з перших повоєнних років. Уже тоді вчений з'ясував, що бракує сотень книг, серед яких визначні пам'ятки, зокрема Загорівський Апостол 1554 р. З боєм констатував, що через недбале зберігання та відсутність належного контролю багато книг пошкоджені, втрачені важливі мистецькі та історичні відомості.

У спогадах Марії Запаско читаємо: «Кожна рукописна українська книга, починаючи з Остромирового Євангелія (1056–1057рр.) та Ізборника Святослава (1073 р.), як і інші цінні рукописи, знаходяться в одному примірнику, лежать в сховищах у Санкт-Петербурзі, Москві, Києві та інших містах»; «Якиму Прохоровичу доводилось випрошувати їх зі сховищ, а тому він вивчав їх детально....»; «Пізніше названі вище два рукописи були видані факсимільним виданням у Москві та Санкт-Петербурзі дуже малим тиражем, і Якиму Прохоровичу залишили їх по екземпляру. Він поїхав і купив їх» [24, с. 5, 6].

На відміну від інших дослідників, які зосереджувались або на друкованій, або на рукописній книзі, Я. Запаско вивчає обидві галузі паралельно. Впродовж життя виконав величезну збиральницьку роботу, що забезпечило повноту та якість наукового аналізу, спостережень і висновків. Вчений докладно вивчив українські рукописи та стародруки з Державної публічної бібліотеки АН УРСР, Державної історичної бібліотеки УРСР, Києво-Печерського державного історико-культурного заповідника, Львівської державної наукової бібліотеки АН УРСР, Львівського державного музею українського мистецтва, Львівського державного історичного музею, Наукової бібліотеки Львівського державного університету ім. Івана Франка, Державної бібліотеки ім. В.Г. Короленка в Харкові, Державної бібліотеки СРСР ім. Леніна та Державної Публічної бібліотеки ім. Салтикова-Щедріна, Російської державної бібліотеки, Російської національної бібліотеки, Бібліотеки АН Росії, Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) АН Росії, Ярославського історико-архітектурного музею-заповідника, Тульського обласного краєзнавчого музею, Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського АН України, Центральної наукової бібліотеки Харківського державного університету ім. О. М. Горького, Національного музею у Львові, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника АН України, Народної бібліотека ім. Кирила і Мефодія, Рильського монастиря у Болгарії та ін.

Віддаючи належне науковому внеску інших дослідників, Я. Запаско ставить питання, котре раніше оминалося, – де постали пам'ятки рукописної книги. На основі докладного вивчення першоджерел, бухгалтерно-копійної сторінки, знаку, підпису, лінгвістичного аналізу вчений доводить українське походження книг. Дає відсіч намаганням не лише фізично, але й історично привласнити скарби українського книгописання. Зокрема вступає в полеміку з російським дослідником Г. І. Вздорновим, який у статті в факсимільному виданні Київського псалтиря 1397 р., на підставі низки необґрунтованих припущень, робить висновок про московське походження пам'ятки. Яким Запаско кваліфіковано доводить, що Псалтир було написано в Києві, про що чітко свідчить підпис перепишувача та підтверджують інші особливості, як-от художнє оформлення та мова. Підсумком життєвої праці дослідника стала монументальна «Українська рукописна книга», в якій простежено її історію від перших пам'яток до XVIII ст.

У каталозі докладно описано 128 манускриптів з українських і зарубіжних книгосховищ. У передмові вчений пише «Пам'ятки українського рукописного мистецтва, як відомо, розпорошені по багатьох книгосховищах нашої країни та за її межами. Вони здебільшого не мають ні друкованих, ні подекуди й рукописних описів, багато з них ще не атрибутовані і не взяті під облік. Тому довелося спочатку здійснити значну підготовчу роботу». Пізніше Я. Запаско напише: «Обстеження українських книгосховищ, проведене нами ще в перші повоєнні роки, дало змогу скласти уявлення про те, що збереглося, що не знищене і не пограбоване. Тоді ми не дорахувалися сотень книг, у тому числі й низки визначних пам'яток рукописного мистецтва, відомих ще дореволюційним дослідникам. Досить назвати майстерно оздоблений Загорівський Апостол 1554 р. – унікальний витвір української ренесансної культури XVI ст.» [7, с. 9].

Атрибуція, опис твору, його аналіз вчений здійснював надзвичайно ретельно за послідовністю: порядковий номер, автор (якщо є), назва, місце зберігання шифр, дата, місце походження; формат (у частинах аркуша) і розмір у см; кількість аркушів або сторінок; кількість рядків на сторінці; кількість стовпчиків, матеріал, на якому написаний рукопис; оправа; письмо (почерки); оздоблення; зміст; мовні особливості (для давніх рукописів); приписки; коротко історія рукопису; література (по змозі повна) [7, с. 10].

Ерудиція, глибокі знання в різних галузях науки,

докладність в опрацюванні матеріалу дали можливість Я. П. Запаскові здійснити влучні спостереження, зробити переконливі висновки. Цікавим, зокрема, є докладне дослідження мовних особливостей текстів, яким вчений приділяв значну увагу і на підставі яких можна було зробити висновок про походження творів. Для прикладу в розділі про мовні особливості Ізборника Святослава 1073 р. пише, що рукопис рясніє численними південноруськими [7, с.13], знаходить південнорусизми у Остромировому Євангелії, Київ 1056–1057, у багатьох інших давніх творах; виявляє «прикмети староукраїнської мови» (Псалтир Київський 1397 р.) [7, с.271]; відзначає «відчутний струмінь живої української мови» (Євангеліє «Королівське» 1401 р. з Королевого (Закарпаття) [7, с.286] тощо.

Я. П. Запаско з'ясував еволюцію письма, стильові зміни у мініатюрах, орнаментальному декорі, здійснив художній аналіз у взаємозв'язку з іншими видами мистецтва, професійного образотворчого та декоративно-прикладного й народного, було визначено місце й час неатрибутованих рукописів або атрибутованих безпідставно. В результаті багаторічних досліджень з'ясував, що рукописна книга зазнала багато втрат і у порівняно недалеких роках. Вирвані або пошкоджені аркуші, як правило, фронтисписи та мініатюри, сторінки з вихідними даними.

У післямові пише про тривалий і тернистий шлях розвитку мистецтва української рукописної книги. Доля української книги була особливо лихою бо впродовж багатьох віків українські землі плундрували заїди, залишаючи після себе згарища. В години лихоліття гинули пам'ятки культури і насамперед книги. Проте завдяки великому авторитетові книги від давньоруських часів, переписування не припинялось навіть у найважчі періоди української історії. Плідною була співпраця каліграфів і художників [7].

Підводячи підсумки, пошановує значний доробок майстрів, що працювали на українських землях. І якщо письмо еволюціонувало повільно, то в галузі декоративного оздоблення простежуються великі здобутки. Яким Запаско відзначає значний репертуар форм і мотивів української рукописної книги, багаті джерела, серед яких особливе місце посідає народне мистецтво, декоративно-прикладна творчість. Інколи орнаменти переносилися з виробів народного декоративно-ужиткового мистецтва без змін. Відзначає, що не з'ясоване в мистецьких контактах Візантії та Європейського Відродження. Так, зокрема, пише «видається загадковою

поява у другій половині XIII ст. на Волині мініатюр, які за життєвою виразністю і повнокровністю пластичної трактовки людських образів випередили свій час майже на три століття!» [7, с. 117].

Яким Запаско піднімає проблеми «екології» культури, бо несприятливість умов і «культурологічна глухота» призводять до «обміління мистецької спадщини». Невідкладною справою є виявлення, облік, систематизація, каталогізація і публікація пам'яток, так само як і забезпечення умов їх належного зберігання. Робить висновок: «Рукописна книга завжди була і буде невичерпним джерелом у вивченні історії народу, його мови, літератури, мистецтва». Надихала і надихатиме майстрів книжкового оформлення [7, с. 117].

Значним внеском у національну культуру є укладений Я. Запаском у співавторстві з Я. Ісаєвичем унікальний каталог усіх стародруків кирилических і латинських шрифтів, надрукованих в Україні в XVI–XVIII ст. («Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні») [13].

Ще однією сферою діяльності Я. Запаска, в якій з властивою йому енергією та життєвою позицією зробив значні зрушення, була мистецька педагогіка. 1958 року Я. Запаска запрошують на посаду ректора Львівського державного інституту декоративного і прикладного мистецтва (тепер Львівська національна академія мистецтв). У своїх спогадах Марія Запаско пише, що чоловік погодився обійняти посаду ректора лише з третього разу, бо мав намір присвятити себе науковій праці. Було йому тоді 35.

Відомим є факт запровадження Я. Запаском української мови викладення в ЛНАМ, завдяки чому його стали називати першим українським ректором, створення кафедри історії мистецтва у тому повноцінному форматі, котрий існує зараз (очолював її від 1971-го після свого ректорства до 1999 р.), введення навчальних курсів з вивчення українського мистецтва, дисципліни «Наукові дослідження». Мені пощастило слухати курси вченого з історії українського мистецтва. Треба сказати, що це були справжні уроки патріотизму. Матеріал читався не нудно, а красиво, пристрасно, з глибоким знанням історії, гордістю за свій народ і його культуру. На заняттях з основ наукових досліджень Я. Запаско демонстрував обізнаність у сучасних світових процесах, що свідчило про його допитливість та ерудицію. Заохочував нас до наукової роботи, підготовав особисто та в якості очільника авторських колективів методичні праці, посібники та «Словник декоратив-

но-ужиткового мистецтва» – перше в Україні довідкове видання у цій галузі мистецтва [5; 12].

Завдяки зусиллям Я. Запаска у Львівській академії мистецтв 1994 р. було створено спеціалізовану вчену раду із захисту докторських і кандидатських дисертацій, котру вчений очолював з 1994-го по 2004 р. У раді було захищено та нострифіковано десятки наукових досліджень. Спеціалізовані вчені ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій з різних спеціальностей у різних галузях науки функціонували в Україні й у радянський період, але не зі спеціальності «декоративне і прикладне мистецтво». Щоби захиститися за цією спеціальністю, треба було їхати за межі України. Після здобуття незалежності та утворення власних державних інституцій, у тому числі й Вищої атестаційної комісії України, постало питання про формування ради із захисту дисертацій у галузі мистецтвознавства, у тому числі зі спеціальності «декоративне і прикладне мистецтво». Розмови про це велися ще 1992 р. Зокрема, як згадував І. В. Голод, Я. П. Запаско особисто просив ректора Е. П. Миська підтримати ідею створення спецради. Еммануїл Петрович провів необхідні консультації в Києві й отримав підтримку, щоправда, тоді мова йшлося лише про кандидатську раду.

1993 рік був присвячений підготовці пакету документів, підбору складу ради та численним поїздкам у столицю. Тоді Україна була оповита почуттям піднесення, прагненням розбудувати державу, розвивати науку. Завдяки авторитетові Я. П. Запаска, ректора Е. П. Миська, проректора з наукової роботи Д. П. Кривавича, усього колективу Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, який мав вагомий мистецький й науковий досягнення, питання про створення Ради було вирішено позитивно.

Стиль роботи Я. П. Запаска запам'ятовується як діловий та доброзичливий. Безсумнівним був авторитет Я. П. Запаска – вченого, керівника. Суперечки, дискусії, конфлікти, боротьба наукових думок та амбіцій не впливали на роботу ради. Велику повагу до Якіма Прохоровича як до вченого, керівника, людини авторка статті спостерігала особисто у ВАК України, вже будучи секретарем спеціалізованої вченої ради ЛНАМ. Якому Прохоровичу були притаманні доброзичливість до колег, бажання допомогти. Як згадувала старший науковий співробітник ІН НАНУ Р. В. Захарчук-Чугай (в подальшому доктор мистецтвознавства, член спеціалізованої вченої ради ЛНАМ), Яким Прохорович

настирливо спонукав її, скромну за характером людину, подавати до захисту докторську дисертацію про українську вишивку. Це було правилом поведінки вченого – допомагати всім, хто чесно й самовіддано працює. При цьому професор Я. Запаско і керованим Рада були вимогливими і безкомпромисними коли йшлося про відверто слабкі дисертації. Доброзичлива вимогливість була складовою патріотизму вченого, що усвідомлював необхідність розбудови національної науки і культури. Авторитетного вченого запрошували також до складу інших фахових рад і комісій, зокрема Я. П. Запаско входив до складу Спеціалізованої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.

Говорячи про Я. П. Запаска не можна уникнути згадки про його дружину, про яку вже згадували вище. Марія Андронівна забезпечувала побут вченого, підтримувала його у всіх починаннях, була однодумцем і найкращим другом, допомагала в тяжкі часи, коли почало даватись взнаки фронтове поранення і чоловік майже повністю осліп. Вона читала вслух, їздила до інших міст, щоб допомагати чоловікові працювати з літературою у бібліотеках, писала під диктовку тексти. Це була освічена людина, розумна, вихована, ошатна й оптимістична. Жіночність і безмежна відданість чоловікові поєднувалась у неї з твердим характером і почуттям власної гідності. Походила зі сусіднього села, пережила голодомор, правдиво описала його у мемуарах «Мій родовід» [23]. Після смерті Я. П. Запаска Марія Андронівна взяла на себе труд зі збереження пам'яті про нього, вела переписку з колегами, друзями, копіювала і поширювала документи, пов'язані з життям Якіма Прохоровича, написала спомини, упорядкувала могилу на Личаківському цвинтарі. Розпорядилась бібліотекою та архівом таким чином, щоб зберегти пам'ять про чоловіка. 100 книг зі збірки професора Я. Запаска були подаровані до Музею книги і друкарства України у Києві. З них 77 одиниць увійшли до основного фонду, 23 оформлені до бібліотечного фонду музею [27]. Повну збірку поезій Т. Шевченка («Тарас Шевченко. Повна збірка поезій. Кобзар». Київ, 1964) Марія Запаско подарувала Літературно-меморіальному музею Т. Г. Шевченка у Каневі. Так просив перед смертю Яким Прохорович. Іншу частину збірки та архів вченого Марія Андронівна передала збирачеві й поціновувачу стародруків та рукописних раритетів Анатолію Недільському. 2018 року він створив краєзнавчу бібліотеку

в с. Скнилів на Золочівщині. У статті про експонати бібліотечного комплексу А. Недільського читаємо: «З особливим трепетом торкаєшся палітурок, форзаців, ксилографій та літографій. Ось каталог стародруків, виданих в Україні, ось — архів академіка-книгознавця, доктора мистецтвознавства Якіма Запаска» [21].

За життя Яким Прохорович Запаско був неймовірно активним, мав повагу відомих науковців, друзів, колег по роботі, студентів. Вчений і його праці удостоїлись багатьох відзнак. Яким Запаско — доктор наук, професор, академік АН Вищої школи України, заслужений працівник освіти України. Був членом Спілки художників України, 1966–1976 рр. — голова обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, нагороджений багатьма орденами та медалями. Монографія Я. П. Запаска «Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга» (1995) отримала Гран-Прі на Форумі видавців у Львові 1996 р., Премію ім. Івана Франка НАН України 1998 р. Книга була визнана кращим виданням в Україні за 1995 рік авторитетним журі фахівців у Парижі [22]. За видатні наукові здобутки у 1975 р. Я.П. Запаско був прийнятий у члени Міжнародної асоціації дослідників слов'янської кириличної книги в Оксфорді (Великобританія).

Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет від імені Української Православної Церкви Київського Патріархату вітав вченого з 80-річчям: «Православні християни України високо цінують Вас як талановитого і багаторічного дослідника української рукописної та стародрукованої книги XI–XVIII ст. століть, яка майже цілком мала духовний зміст і характер. Ви один з тих, хто розкрив для української і світової науки глибокий духовний зміст і прекрасне ілюстративне оформлення українських рукописних і друкованих книг минулих віків. Закликаю на Вас Боже благословення» [25]. Ім'я раба Божого Якіма записане «для вічного поминання за спокій його душі в Свято-Михайлівському Золотоверхому монастирі» [26].

Сьогодні можемо констатувати, що великий труд Я. П. Запаска живе у сотнях його праць, в учнях, засадничих наукових, освітніх і морально-етичних позиціях Львівської національної академії мистецтв. Життя і творчість Якіма Запаска — зразок усвідомлення свого коріння, невтомної праці на благо України та її народу.

1. Бенях Н. Яким Запаско — науковець, педагог, особистість. *Образотворче мистецтво*. 2018. Вип. 4. С. 126–130.

2. Голод І. Життєвий і творчий шлях вченого. Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня

народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 20–25.

3. Голод І. В. Академік Яким Запаско. Львів: ТЗОВ «Брати Сиротинські і К», 1998. 47 с.

4. Голубець О. Яким Запаско — ректор і вчений. Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 93–100.

5. Декоративно-ужиткове мистецтво: Словник. У 2 т. / Я. П. Запаско (керівник авторського колективу), І. В. Голод, В. Білик та ін. Львів: Афіша, 2000. Т. 2. 400 с.: іл.

6. Дем'янчук А. Визначний дослідник українського мистецтва: світлій пам'яті Якіма Запаска. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2018. № 38. С. 26–37.

7. Запаско Я. Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга. Львів: Світ, 1995. 480 с.

8. Запаско Я. Українське народне килимарство Київ: Мистецтво, 1973. 112 с.

9. Запаско Я. П. Мій неспокій і моє зачарування українська рукописна книга. Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 13–19.

10. Запаско Я. П. Килимарство: нариси. Історія українського мистецтва: у 6-х т. Київ, 1969. Т. 4, кн. 1. С. 257–264; 1970. Т. 4, кн. 2. С. 311–320.

11. Запаско Яким. Килимарство: нариси. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва / Львів. держ. ін-т приклад. та декорат. мистецтва; редкол.: П. М. Жолтовський [та ін.] ; відп. ред. Я. П. Запаско. Львів, 1969. С. 9–10, 23–29, 66–73, 150–161

12. Кусько Галина. Словник декоративно-ужиткового мистецтва Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 101–106.

13. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні» (в 2 кн., в 3 ч.). Я. П. Запаско, Я. Д. Ісаєвич. Львів: Вища школа, 1981, 1984.

14. Стасенко В. Високий чин ученого-книгознавця: з нагоди 80-річчя Я. П. Запаска. *Вісник Книжкової Палати*. 2004. № 1. С. 48–50.

15. Стасенко В. Українські стародруки у працях академіка Я. П. Запаска. *Яким Запаско*: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 80–86.

16. Щербак В. Наукова праця, що дорівнює подвигу. Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. С. 75–79.

17. Яким Запаско: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження Якіма Прохоровича Запаска. Львів: ЛНАМ, 2004. 116 с.: іл. (серія «Імена Академії»)

18. Запаско Яким Прохорович. Wikipedia URL: <https://uk.wikipedia>

org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 20.10.2023).

19. Яким Прохорович Запаско. Інститут Мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського АН України : веб-сайт URL: https://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1808 (дата звернення: 20.10.2023).

20. Жданова Рона Станіславівна, Білик Олена Іванівна. Запаско Яким Прохорович. Українська бібліотечна енциклопедія : веб-сайт. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%20%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (дата звернення: 20.10.2023).

21. Колодій Ілько. У пам'ять про діда і задля майбутнього. Сільські вісті. П'ятниця, 27 липня 2018 року № 57 (19604) : веб-сайт. URL: <http://silskivisti.kiev.ua/19604/print.php?n=39623> (дата звернення: 20.10.2023)

22. Українська рукописна книга. Пам'ятники книжкового мистецтва. Інтернеткрамниця видавництва «Світ» : веб-сайт. URL: <http://www.svit.gov.ua/index.php?productID=685> (дата звернення: 20.10.2023).

REFERENCES:

1. Benyakh, N. (2018). Yakym Zapasko – scientist, teacher, personality. *Fine Art. Issue. 4. S. 126–130.*

2. Holod I.(2004). Life and creative path of a scientist. *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, S. 20–25.

3. Holod I. V. (1998) *Academician Yakym Zapasko.* Lviv: "Braty Syrotynski i K", 47 s.

4. Golubets O. (2004). *Yakym Zapasko – rektor i vcheniy.* *Yakym Zapasko: Materiali yuvilejnoi naukoyakym Zapasko - rector and scientist.* *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, P. 93–100.

5. *Decorative and applied art: Dictionary.* In 2 volumes / eds. Ya. P. Zapasko (head of the author's team), I. V. Holod, V. Bilyk and others. Lviv: Afisha, 2000. Vol. 2. 400 s. : il.

6. Demyanchuk A. Prominent researcher of Ukrainian art: in memory of Yakym Zapasko. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts.* 2018. No. 38. P. 26–37

7. Zapasko Ya. (1995). *Monuments of book art: Ukrainian manuscript book.* Lviv: Svit, 480 p.

8. Zapasko Ya. (1973). *Ukrainian folk carpeting Kyiv: Mysterstvo,* 112 p

9. Zapasko Y.P. (2004). *My restlessness and my fascination Ukrainian handwritten book.* *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, P.13–19.

10. Zapasko Y.P. (1969). *Carpet production: essays. History of Ukrainian*

art: in 6 vols. Kyiv, Vol. 4,

11. Zapasko Yakym. *Carpet weaving: essays. Essays on the history of Ukrainian decorative and applied art / Lviv. state etc. example. and decor. arts: editor: P. M. Zholtovsky [and others]; esp. ed. J. P. Zapasko.* (1969). Lviv, P. 9–10, 23–29, 66–73, 150–161

12. Kusko Halyna. *Dictionary of decorative and applied art by Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, 2004. P.101–106

13. *Monuments of book art. Catalog of Old Prints Published in Ukraine"* (in 2 books, in 3 hours). Ya. P. Zapasko, Ya. D. Isaevich. Lviv: Higher School, 1981, 1984

14. Stasenko V. (2004). *The high rank of a scientist-bibliologist: on the occasion of the 80th anniversary of Y. P. Zapaska.* *Bulletin of the Book Chamber.* Vol. 1. P. 48–50

15. Stasenko V. (2004). *Ukrainian Old Prints in the Works of Academician Ya. P. Zapaska.* *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, P. 80–86

16. Shcherbak V. (2004). *Scientific work equal to a feat.* *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, P. 75–79

17. *Yakym Zapasko: Materials of the jubilee scientific conference dedicated to the 80th anniversary of the birth of Yakym Prokhorovich Zapasko.* Lviv: LNAM, 2004. 116 p.: illustrations. (series "Names of the Academy)

18. Zapasko Yakym Prokhorovych. *Wikipedia* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (application date: 10/20/2023).

19. *Yakym Prokhorovich Zapasko.* Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology named after M. T. Rylskyi of the Academy of Sciences of Ukraine: website URL: https://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1808 (access date: 10/20/2023)

20. Zhdanova Rona Stanislavivna, Bilyk Olena Ivanivna. Replaced by Yakym Prokhorovych. *Ukrainian library encyclopedia: website.* URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%BE%20%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> (date of application: 10/20/2023)

21. Kolodiy Ilko. *In memory of my grandfather and for the future.* *Rural news.* Friday 27 July 2018 #57 (19604) : Website. URL: <http://silskivisti.kiev.ua/19604/print.php?n=39623> (date of application: 20.10.2023)

22. Українська рукописна книга. Пам'ятники книжкового мистецтва. Інтернеткрамниця видавництва «Світ» : веб-сайт <http://www.svit.gov.ua/index.php?productID=685>

ANNOTATION

Halyna Kusko. Yakym Zapasko is an outstanding scientist and educator (to the 100th anniversary of his birth).

The time of the attack on Ukrainian values - territory, language, history, it is extremely important to maintain the memory of outstanding figures of Ukrainian culture, to which J. P. Zapasko belongs. The achievements of the scientist in the field of research of ancient Ukrainian books, decorative and applied art of Ukraine, his organizational contribution to the development of Ukrainian science and education are monumental. Contemporaries equate it with a feat. August 2023 marked the one hundredth anniversary of the birth of Yakym Prokhorovych (born on August 28, 1923 in the village of Rozsishki in Kyiv Oblast (now Cherkasy Oblast), died on November 1, 2007 in Lviv. Buried at the Lychakiv Cemetery).

The purpose of the publication was to recall the life and activity of the scientist, his scientific output, which includes more than 500 works, work in the field of art pedagogy, organization of the cultural process in Ukraine. The proposed article outlines the life and creative path of Y. P. Zapasko, main features of his personality, contribution to Ukrainian and world science

and education, analyzes some aspects of the most outstanding scientific works of the scientist, which are related to efforts to defend national identity. The source of the research was the creative work of J.P. Zapasko, articles about him, memories of contemporaries, the author of this publication, and the good memory of the scientist's wife Maria Andronivna Zapasko, whose selfless efforts were directed to support and ensure the scientific creativity and pedagogical work of her husband.

From the distance of time, on the basis of printed sources, manuscripts, memories, it is possible to once again draw a conclusion about the remarkable scientific contribution of the scientist, the significant and fruitful organizational efforts of the educator, the impeccable moral image of the Ukrainian Yakym Zapaskas, his unyielding imperative in life, which consisted in serving Ukrainian culture, which can be an indisputable example for modern Ukrainian youth

Key words: the life and work of Yakym Prokhorovych Zapasko, memories of Maria Zapasko, ancient Ukrainian book, Ukrainian science, art pedagogy, Ukrainian decorative and applied art, national identity, LNAM.

Іл.1

Іл.2

Іл. 1. Яким Запаско з батьками і сестрами. 1935 р.
(фото з архіву автора)

Іл. 2. Яким Запаско. Осінь 1942 р. (фото з архіву
автора)

Іл. 3. Марія Запаско. Рисунок Я.П. Запаска 1952 р.
(фото з архіву автора)

Іл. 4. На засідання Спеціалізованої вченої ради
(фото з архіву автора)

Іл.3

Іл.4